

dinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia) ab ipso ordinatum esse quòd nulla morum diversitate variatur.

CAPUT
VII.

9. SED nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipsam cœnam Dominus dedit, tamquam ad insigniorem commemorationem, post cibos offerri & accipi liceat corpus & sanguinem Domini. Honestiùs autem arbitror eâ horâ fieri, ut qui etiam jejunaverit, post refec-tionem, quæ horâ nonâ fit, ad oblationem possit occurrere. Quapropter neminem a cogimus ante Dominicam illam cœnam pran-dere, sed nulli etiam contradicere audemus. Hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures & propè omnes in plerisque locis eo die lavare consuerunt. Et quia nonnulli etiam jejunium custodiunt, manè offertur propter prandentes, quia jejunia simul & lavacra to-lerare non possunt; ad vesperam verò pro-pter jejunantes.

Lavandi
mos in die
cœnæ.

10. Si autem quæris, cur etiam lavandi mos ortus sit: nihil mihi de hac re cogitan-ti probabilius occurrit, nisi quia baptizando-rum corpora per observationem quadragesi-mæ sordidata, cum offensione sensûs ad fon-tem tractarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem diem potiùs ad hoc electum, quo cœna Dominica anniversariè celebratur. Et quia concessum est hoc baptismum ac-cepturis, multi cum his lavare voluerunt, jejuniumque relaxare. His ut potui disputa-tis, moneo, ut ea quæ prælocutus sum ser-
ves

^a MSS. aliquot, neminem cogit dominica illa cœna pran-dere. Bad. Am. & Er. neminem cogimus dominicâ illa cœnâ prandere.

ves quantum potes, ut decet Ecclesiæ pru-dentem ac pacificum filium. Alia quæ inter-rogasti, si Dominus voluerit, alio tempore expediam.

AD INQUISITIONES JANUARI

LIBER SECUNDUS, seu

EPISTOLA LV.*

* Aliàs
CXIX.

De ritibus Ecclesiæ, vel iis quos negligi nefas est, vel iis qui tollendi sunt, si citra majus incommodum liceat.

quæ autem
55. erat,
nunc 117.

I. LECTIS litteris tuis, ubi me com-monuisti ut debitum redderem de residuis enodandis quæstionibus, quas jam longè an-tè quæsiveras, gratissimum mihi atque caris-simum desiderium studii tui amplius differri, tolerare non potui; & quamvis in mediis acer-vis occupationum mearum, hanc feci præ-cipiam, ut ad ea quæ interrogasti respon-derem tibi. Dintiùs autem de tua epistola disputare nolo, ne hoc ipsum me impediât jam tandem reddere quod debeo.

Scripta
aliquantò
post supe-
riorem.
CAPUT I.

2. Quæris, quæ caussa sit, cur anniver-sarius dies celebrandæ Dominicæ passionis, non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus. Et deinde subjun-gis, si hoc fit propter sabbatum & lunam, quid sibi velit in hac re observatio sabba-ti & lunæ. Hic primùm oportet noveris diem
na-

Eugipius
tom. I. tit.
126.

natalem Domini non in sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari quod natus sit; ac per hoc nihil opus erat, nisi revolutum anni diem, quo ipsa res acta est, festâ devotione signari. Sacramentum est autem in aliqua celebratione, cum rei gestæ commemoratio ita fit, ut aliquid etiam significari intelligatur, quod sanctè accipiendum est. Eo itaque modo agimus Pascha, ut non solum in memoriam quod gestum est revocemus, id est, quod mortuus est Christus & resurrexit, sed etiam cetera quæ circa ea a^a adtestantur ad sacramenti significationem non omittamus. Quia enim sicut dicit Aposto-
 Rom. 4. 25. lus: *Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram*; transitus quidam de morte ad vitam in illa passione Domini & resurrectione sacratus est. Nam etiam vocabulum ipsum quod *Pascha* b dicitur, non græcum, sicut vulgò b videri solet, sed hebræum esse dicunt, qui linguam utramque noverunt. Neque enim à passione, quoniam græcè *πάσχειν* dicitur pati; sed ab eo quod transitur, ut dixi, de morte ad vitam hebræo verbo res appellata est: in quo eloquio Pascha transitus dicitur, sicut perhibent qui hoc sciunt. Quod voluit & ipse Dominus tangere cum dicit: *Qui credit in me, c transit de morte ad vitam.*
 c Et maximè idem Evangelista hoc exprimere

VO-

a Floriacensis codex, ad sacramentum significationem convertere non omittamus

b Ita visum est Irenæo lib. 4. c. 33 Tertulliano lib. cont. Judæos c. 10. Lactantio lib. 4. Institut. c. 26. Ambrosio de mystico Pascha c. 1.

c In MSS. Floriacensi, transit; fortè pro, transiit, uti habet vulgata & græca versio, μεταβένει.

voluisse intelligitur, cum de celebraturo Domino Pascha cum Discipulis suis, ubi cœnam eis mysticam dedit: *Cum vidisset*, inquit, *Jesus quia venit ejus hora, ut transiret de mundo ad patrem.* Transitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalem (hoc est enim de morte ad vitam) in passione & in resurrectione Domini commendatur.

3. HIC transitus à nobis modò agitur per fidem, quæ nobis est in remissionem peccatorum, in spem vitæ æternæ, diligentibus Deum & proximum; quia *fides per dilectionem operatur*; & *justus ex fide vivit.* *Spes autem quæ videtur, non est spes.* Quod enim videt quis, quid sperat? *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.* Secundum hanc fidem, & spem, & dilectionem, qua cœpimus esse sub gratia, jam commortui sumus cum Christo, & consepulti illi per baptismum in mortem, sicut dicit Apostolus: *Quia & vetus homo noster simul crucifixus est cum illo;* & resurreximus cum illo: *quia simul nos excitavit, & simul sedere fecit in caelestibus.* Unde est & illa exhortatio: *Si autem resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Sed quod sequitur & dicit: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria;* satis indicat quid velit intelligi: quia nunc transitus noster de morte ad vitam, qui fit per fidem, speragitur futuræ in fine resurrectionis & gloriæ, cum corruptibile hoc, id est, caro ista

Joan. 13. 1.

CAPUT II.

Gal. 5. 6.

Hab. 2. 4.

Rom. 8. 24.

Beda vulg. Colos. 3.

Rom. 6. 6.

Col. 3. 1.

Ibidem 3.

in

1. Cor. 15. 55. in qua gemimus modò, induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Nunc enim quidem jam habemus primitias Spiritus per fidem, sed adhuc in nobis ipsis ingemiscimus adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. *Spe enim salvi facti sumus.* In hac spe cum sumus, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam. Sed vide quid sequitur: *Si autem Spiritus ejus, inquit, qui suscitavit Jesum à mortuis habitat in vobis: qui suscitavit Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Hoc igitur universa Ecclesia, quæ in peregrinatione mortalitatis inventa est, expectat in fine sæculi quod in Domini nostri Jesu Christi corpore præmonstratum est, qui est ex mortuis primogenitus, quia & corpus ejus cui caput est ipse, non nisi Ecclesia est.

CAPUT III. 4. NONNULLI enim adtendentes verba quæ assiduè dicit Apostolus, quia & mortui sumus cum Christo, & resurreximus cum eo, nec intelligentes quatenus dicantur; arbitrati sunt jam factam esse resurrectionem, nec ullam ulteriùs in fine temporum esse sperandam. *Ex quibus est, inquit, Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem aberraverunt, dicentes resurrectionem jam factam esse, & fidem quorundam subverterunt.* Idem Apostolus eos arguens detestatur, qui tamen dicit nos resurrexisse cum Christo. Unde, nisi quia hoc per fidem, & spem, & dilectionem factum esse dicit in nobis, secundum primitias Spiritus? Sed quia spes, quæ videtur, non est spes, & ideo si quod non

non videmus speramus, per patientiam expectamus; restat utique redemptio corporis nostri, quam expectantes in nobismetipsis ingemiscimus. Unde est & illud: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.*

5. Hæc igitur innovatio vitæ nostræ est quidam transitus de morte ad vitam, qui primò fit per fidem, ut in spe gaudeamus, & in tribulatione patientes simus, dum adhuc exterior noster homo corrumpitur; sed interior renovatur de die in diem. ^a Propter ipsum initium novæ vitæ, propter novum hominem quem jubemur induere, & exuere veterem; expurgantes vetus fermentum, ut simus nova conspersio, quoniam Pascha nostrum immolatus est Christus: propter hanc ergo vitæ novitatem, primus mensis in anni mensibus celebrationi huic adtributus est. Nam & ipse dicitur *mensis novorum.* Quia verò in toto tempore sæculi nunc tertium tempus apparuit, ideo resurrectio Domini triduana est. Primum enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, ubi jam manifestatio est sacramenti priùs occulti in prophetico anigmate. Hoc ergo & in lunari numero significatur: quia enim septenarius numerus solet in Scripturis ad quamdam perfectionem mysticus apparere, tertiâ hebdomadâ lunæ Pascha celebratur, qui dies occurrit à quartadecima in vicesimam primam.

6. EST illic & aliud sacramentum, quod si tibi obscurum fuerit, quia in talibus inquisitionibus minùs eruditus es, non contriste-

^a MSS. tres. Propter hoc ipsum initium &c. Alii sex, Propter ipsum initium novæ vitæ, novum hominem jubemur induere.

Rom. 12.
12.

1. Cor. 5.
7.

Exodi 23.
15.

CAP. IV.

teris: nec ideo me putes meliorem, quia
Jer. 9. 24. hæc in studiis puerilibus didici. *Qui enim gloriatur, in eo gloriatur, inquit, scire & intelligere, quoniam ego sum Dominus.* Nonnulli ergo ^a studiosi talium rerum quæsi-
 runt multa de numeris & motibus siderum. Et qui subtilius ista scrutati sunt, incrementa & decrementa lunaria ex conversione globi ejus conjecerunt, non quòd aliquid substantiæ vel accedat ei cum augetur, vel decedat cum minuitur, quod delirâ imperitiâ manichæi opinantes, repleti eam dixerunt, sicut repletur navis, ex fugitiva Dei parte, quam commixtam principibus tenebrarum & eorum sordibus inquinatam corde atque ore sacrilego & credere & loqui non dubitant. Hinc ergo impleri lunam dicunt, cum eadem pars Dei magnis laboribus ab inquinamento purgata, de toto mundo atque omnibus cloacis fugiens, redditur Deo lugenti dum redeat: repleti verò per mensem dimidium, & alio dimidio in solem refundi, velut in aliam navem. Nec tamen inter istas anathematizandas blasphemias aliquid umquam fingere potuerunt, cur vel incipiens lucere, vel desinens corniculato lumine fulgeat; aut cur à dimidio ^b mense incipiat minui, & non ad ^b refundendum plena perveniat.

7. Illi autem qui hæc certis numeris indagant, ita ut & defectus solis & lunæ non solum cur fierent, sed etiam quando futuri essent longè antè prædicerent, & eos determinatis intervallis temporum canonica sup-
 pu-

^a Sic MSS. præstantiores. At Lov. studio talium rerum quæsiwerunt multa de muneribus &c.

^b MSS. septem, ad finiendum plena perveniat.

Mani-
 chæorum
 de luna de-
 lirium.

putatione præfigerent, litterisque mandarent, quas modò qui legunt atque intelligunt, nihilominus eos prædicunt, nec aliter aut aliàs accidunt quàm prædicunt. Tales ergo (quibus non est ignoscendum, sicut sancta Scriptura dicit, quia *cum tantum valerent ut possent æstimare sæculum, Dominum ejus, quem supplici pietate possent, non facilius invenerunt*) ex ipsis cornibus lunæ quæ à sole aversa sunt, sive crescentis sive decrescentis, conjecerunt eam vel à sole illustrari, & quantò magis ab eo recederet, tantò magis ab ea parte quæ terris apparet, radios ejus excipere: quantò autem ad eum magis post dimidium mensem ex alio semicirculo propinquaret, tantò magis à superiori parte illustratam, ab ea parte quam terris adverte-
 ret non posse excipere radios, & propterea videri decrescere: vel si haberet suum lumen, id habere ex una parte in hemisphærio, quam partem cum ^a recedens à sole paulatim terris ostenderet, donec totam ostenderet, quasi augmenta monstrare, dum non addatur quod deerat, sed prodatur quod inerat; ac rursus paulatim abscondere quod patebat, & ideo videri decrescere. Sed quòdlibet horum sit duorum, illud certè manifestum est, & cuius advertenti facile cognitum, quòd luna non augeatur ad oculos nostros, nisi à sole recedendo, neque minuatur, nisi ad solem ex parte alia propinquando.

8. ADTENDE nunc quod in Proverbiis legitur: *Sapiens sicut sol permanet, stultus*
 TOM. V. AA au-

^a MSS. septem. quam partem cum recederet à sole, paulatim terris donec totam ostenderet, quasi augmenta monstrare.

Sap. 13. 9.

CAPUT V.

Ecl. 27. 12.

Sap. 5. 6.

Lunæ allegoria.

autem sicut luna mutatur. Et quis est sapiens qui permanet, nisi sol ille justitiæ de quo dicitur: *Ortus est mihi sol justitiæ*; & quem sibi non fuisse ortum in die novissima plangentes impii dicturi sunt: *Et justitiæ lumen non luxit nobis, & sol^a non ortus est nobis?* Nam istum carnis oculis visibilem solem oriri facit super bonos & malos Deus, qui etiam pluit super justos & injustos. Ducuntur autem sæpe ex rebus visibilibus ad invisibilia congruæ similitudines. Quis est ergo ille stultus, qui tamquam luna mutatur, nisi Adam in quo omnes peccaverunt? Anima quippe humana recedens à sole justitiæ, ab illa scilicet interna contemplatione incommutabilis veritatis, omnes vires suas in externa convertit, & eo magis magisque obscuratur in interioribus ac superioribus suis: sed cum redire cœperit ad illam incommutabilem sapientiam, quanto magis ei appropinquat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem, omnisque lux illa ingenii, quæ ad inferiora vergebat, ad superiora convertitur, & à terrenis quodammodo auferitur, ut magis magisque huic sæculo moriatur, & vita ejus abscondatur cum Christo in Deo.

9. Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediens, & in vita sua projiciens intima sua; & hoc terræ, id est, eis qui terrena sapiunt, melius videtur, cum laudatur pec-

^a Lov. & sol justitiæ non ortus est &c. abest autem vox, justitiæ, a MSS. & antiquioribus editionibus, necnon à græca versione LXX. quam sequuntur Ambrosius vel quisquis est auctor ser. 3. & 16. & Gregorius lib. 34. moral. c. 6. &c. At Vulgata habet, sol intelligentiæ.

peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Mutatur autem in melius, cum intentionem suam & gloriam à terrenis, quæ in hoc sæculo apparent, paulatim avertit, & ad superiora^a atque interiora convertit; & hoc terræ, id est, eis qui terrena sapiunt, deterius videtur. Unde illi impii postremo infructuosam agentes poenitentiam, etiam hoc inter multa dicturi sunt: *Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam.* Ac per hoc Spiritus sanctus de visibilibus ad invisibilia, & de corporalibus ad spiritalia sacramenta similitudinem ducens, transitum illum de alia vita in aliam vitam, quod Pascha nominatur, à quarta decima luna voluit observari, ut non solum propter tempus tertium, quod supra commemoravi, quia inde incipit hebdomada tertia; sed etiam propter ipsam conversionem ab exterioribus ad interiora, de luna similitudo assumeretur: usque ad vicesimam verò & primam, propter ipsum numerum septenarium, quo universitatis significatio sæpe figuratur, qui etiam ipsi Ecclesiæ tribuitur, propter instar universitatis.

10. IDEO Joannes Apostolus in Apocalypsi ad septem scribit ecclesias. Ecclesia verò adhuc in ista mortalitate carnis constituta, propter ipsam mutabilitatem, lunæ nomine in Scripturis signatur. Unde est illud: *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscura luna rectos corde.* Prius

AA 2

enim

^a Sic MSS. ad quos accedunt Bad. & Am. At Lov. & Er. habent, & ad superiora ab inferioribus convertit.

Sap. 5. 3.

CAP. VI.

Pr. 10. 2. secundum LXX.

enim quàm fiat illud, quod dicit Apostolus:
*Col. 3. 4. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc
 & vos apparebitis cum ipso in gloria;* obs-
 cura videtur Ecclesia in tempore peregrina-
 tionis suæ, inter multas iniquitates gemens;
 & tunc sunt timendæ insidiæ fallacium se-
 ductorum, quas nomine sagittarum intelligi
 voluit. Unde alio loco propter nuntios fide-
 lissimos veritatis, quos ubique parit Eccle-
 sia, dicitur: *Luna testis in celo fidelis.* Et
 cum de regno Domini Psalmista cantaret:
*Ps. 88. 38. Orietur, inquit, in diebus ejus justitia &
 Psal. 71. 7. abundantia pacis, donec interficiatur lu-
 na:* id est, abundantia pacis in tantum cres-
 cet, donec omnem mutabilitatem mortalita-
 tis absumat. Tunc novissima inimica destrue-
 tur mors, & quidquid nobis resistit ex in-
 firmitate carnis, unde nobis perfecta pax non-
 dum est, consumetur omnino cum corrupti-
 bile hoc induerit incorruptionem, & mortale
 hoc induerit immortalitatem. Unde &
 illius civitatis muri, quæ Jericho appellatur,
 quæ in hebræo eloquio luna interpretari di-
 citur, septimo circuitu circumactâ testamen-
 ti arcâ corruerunt. Quid enim nunc aliud agit
 annuntiatio regni cælorum, quàm circumac-
 tio arcæ significavit, nisi ut omnia munimen-
 ta mortalis vitæ, id est, omnis spes hujus
 sæculi, quæ resistit spei futuri sæculi, in do-
 no septenario Spiritus sancti per liberum ar-
 bitrium destruat? Ob hoc enim circumeunte
 arcâ, non impulsu violento illi muri ceci-
 derunt, sed sponte. Sunt & alia testimonia
 Scripturarum, quæ nobis ingerunt per com-
 memorationem lunæ Ecclesiæ significationem,
 quæ in ista mortalitate ab illa Jerusalem, cu-
 jus cives sancti Angeli sunt, in ærumnis & la-
 boribus peregrinatur. Non

11. Non ideo tamen putare debent stul-
 ti, qui nolunt in melius commutari, adoran-
 da esse illa luminaria, quia ducitur ex eis
 aliquando similitudo ad divina mysteria fi-
 guranda: ex omni enim creatura ducitur.
 Nec ideo debemus in sententiam damnationis
 irruere, quæ ore apostolico de quibusdam
 profertur, qui coluerunt, & servierunt crea-
 turæ potius quàm Creatori, qui est bene-
 dictus in sæcula. Sicut enim non adoramus
 pecora, quamvis dictus sit Christus & ag-
 nus & vitulus; nec feram, quia dictus est
 leo de tribu Juda; nec lapidem, quia pe-
 tra erat Christus; nec montem Sion, quia in
 ipso figuratur Ecclesia: sic nec solem nec
 lunam, quamvis ex ea cælesti creatura, si-
 cut ex multis terrestribus, sacramentorum fi-
 guræ ad informationes mysticas assumantur.

12. QUAPROPTER mathematicorum
 deliramenta cum detestatione irridenda sunt:
 quibus cum objecerimus vana commenta, un-
 de homines in errorem præcipitant, quò prius
 præcipitati sunt, garruli sibi videntur, cum
 dicunt nobis: Cur & vos ad solis & lunæ
 computationem Pascha celebratis? Quasi nos
 ordines siderum, aut vicissitudines tempo-
 rum à summo atque optimo Deo conditas
 arguamus, & non eorum perversitatem, quæ
 rebus sapientissimè conditis ad stultissimas
 opiniones abutitur. Nam si mathematicus no-
 bis contradicturus est de sideribus & lu-
 minaribus cæli ad sacramenta mysticè figu-
 randa similitudines ducere, contradicant &
 augures ne dicatur nobis: *Estote simplices
 ut columbæ.* Contradicant & marsi, ne di-
 catur nobis: *Astuti sicut serpentes.* Con-
 tradicant histriones, ne in Psalmis citharam

nominemus. Aut quia ex his rebus ad mysteria verbi Dei, similitudinum signa sumuntur, dicant, si placet, vel auspicia nos captare, vel venena conficere, vel theatricas affectare luxurias, quod dementissimum est dicere.

13. Non igitur nos de sole & luna, annuis menstruisve temporibus actionum nostrarum eventa conijcimus, ne in vitæ humanæ periculosissimis tempestatibus tamquam in scopulos miseræ servitutis illisi, à libero arbitrio naufragemus; sed ad rem sacratè significandam similitudines aptas religiosissima devotione suscipimus; sicut de cetera creatura, de ventis, de mari, de terra, de volatilibus, de piscibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibus, ad sermonem quidem multipliciter, ad celebrationem verò sacramentorum jam christiana libertate parcissimè; sicut de aqua, de frumento, de vino, de oleo. In servitute autem veteris populi etiam multa celebrari imperata sunt, quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur. Non itaque dies observamus, & annos, & menses, & tempora, ne audiamus ab Apostolo: *Ti-*

Gal. 4. II.
Ivo p. II.
c. 18.

a
Quæ die-
rum obser-
vatio cul-
pabilis.

a Editi. *in vobis*. At MSS. habent *in vos*; juxta græcum textum, *eis ὑμᾶς*.

quam sapiens arbitretur observatores temporum reprehendendos, qui dicunt: Non proficiscar hodie, quia tempestas exorta est; aut non navigem, quia adhuc sunt hybernæ reliquæ; aut tempus seminandi est, quia imbribus autumnalibus terra satiata est: vel si qui fortè alii naturales effectus circa motum æris & humores ad variandas temporum qualitates in siderum ordinatissima conversione notati sunt, de quibus dictum est, cum conderentur: *Et sint in signis, & temporibus, & in diebus, & in annis*. Siquæ autem figuræ similitudinum non tantum de cælo & de sideribus, sed etiam de inferiori creatura ducuntur ad dispensationem sacramentorum, ELOQUENTIA quædam est doctrinæ salutaris, movendo affectui discentium accomodata, à visibilibus ad invisibilia, à corporalibus ad spiritalia, à temporalibus ad æterna.

14. NEC quisquam nostrum adtendit quòd eo tempore, quo Pascha celebramus, sol in ariete est, sicut illi appellant quemdam siderum locum, ubi revera mense novorum sol invenitur: sed sive illi arietem, sive aliquid aliud eandem partem cæli vocare vulerint, nos de Scripturis sanctis hoc didicimus, quòd omnia sidera Deus condidit, & locis cælestibus quibus voluit, ordinavit: quæ stellis distincta, & ordinata in quaslibet partes dividant, quibuslibet vocabulis notent, ubicumque sol esset mense novorum, illic eum reperiret hæc celebratio, propter similitudinem sacramenti renovandæ vitæ, de qua satis suprâ disseruimus. Quòd si etiam locus ille siderum aries vocari posset, propter aliquam figuræ congruentiam, neque de hujusmodi timeret sermo divinus aliquam sacramenti si-

militudinem ducere; sicut de aliis non solum cælestibus, sed etiam terrestribus creaturis; sicut de Orione & Pleiadibus; sicut de monte Sina & de monte Sion; sicut de fluminibus quæ vocantur, Geon, Phison, Tigris, Euphrates; a sicut de ipso toties in sanctis mysteriis a nominato fluvio Jordane, rerum figuratè insinuantium mysticas similitudines adduxit.

15. Sed quantum intersit inter siderum observationes ad aërias qualitates accommodatas, sicut agricolæ vel nautæ observant; aut ad notandas partes mundi cursumque aliquò & alicunde dirigendum, quod gubernatores navium faciunt, & ii qui per solitudines arenosas in interiora Austri nulla semita certa vel recta gradiuntur; aut cum ad aliquid in doctrina utili figuratè significandum, fit nonnullorum siderum aliqua commemoratio: quantum ergo intersit inter has utilitates, & vanitates hominum ob hoc observantium sidera, ut nec aëris qualitates, nec regionum vias, nec solos temporum numeros, nec spiritalium similitudines, sed quasi fatalia rerum jam eventa perquirant; quis non intelligat?

CAP. IX.

Sabbati
mysterium

16. SED jam deinceps videamus cur etiam id observetur, cum Pascha celebratur, ut sabbatum occurrat: hoc enim proprium christianæ religionis est. Nam judæi mensem novorum tantummodo, & lunam observant à quartadecima usque ad vicesimam primam. Sed quia illud eorum Pascha, quo passus est Dominus, ita occurrit, ut inter mortem ejus & resurrectionem medius esset sabbati dies, addendum patres nostri censuerunt, ut & nostra festivitas à judæorum festivitate distingueretur.

^a Editi & MSS. plures, nobilitato; alii septem nominato.

retur; & quod non frustra factum esse erendum est ab illo, qui est ante tempora, & per quem facta sunt tempora, & qui venit in plenitudine temporum, & qui potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum recipiendi eam, & ideo non fatalem, sed opportunam sacramento, quod commendare instituerat, horam spectabat, cum diceret: *Nondum venit hora mea*; in anniversaria passionis ejus celebratione à posteris servaretur.

Joan. 2. 4.

17. Quod enim nunc, ut superius dixi, fide ac spe gerimus, atque ut ad id perveniamus dilectione satagimus, requies est quædam ab omni labore omnium molestiarum sancta atque perpetua: in eam nobis ex hac vita fit transitus, quem Dominus noster Jesus Christus sua passione præmonstrare ac consecrare dignatus est. Inest autem in illa requie non desidiosa segnitia, sed quædam ineffabilis tranquillitas actionis otiosæ. Sic enim ab hujus vitæ operibus in fine requiescitur, ut in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in Dei laude agitur, sine labore membrorum, sine angore curarum, non ad eam sic transitur per quietem, ut ipsi labor succedat, id est, non sic esse actio incipit, ut esse desinat quies: neque enim redditur ad labores & curas; sed permanet in actione quod ad quietem pertinet, ^a nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. Quia ergo per requiem ad primam vitam redditur, unde anima lapsa est in peccatum, propterea sabbato requies significatur. Illa autem vita prima, quæ de peregrinatione redeuntibus, & primam stolam

Qualis
quies in
cælo.

ac-

^a Ita MSS. omnes. At Lov. habet, neque enim in opere laboratur, neque in cogitatione fluctuatur.

accipientibus redditur, per unam sabbati, quem diem dominicum dicimus, figuratur. Quare septem dies Genesim legens, invenies septimum sine vispera, quia requiem sine fine significat. Prima ergo vita non fuit sempiterna peccanti: requies autem ultima sempiterna est, ac per hoc & octavus sempiternam beatitudinem habebit, quia requies illa, quæ sempiterna est, excipitur ab octavo, non extinguitur: neque enim esset aliter sempiterna. Ita ergo erit octavus qui primus, ut prima vita non tollatur, sed reddatur æterna.

CAPUT X.

Gen. 2. 3.

Quies animæ in solo Deo.

18. SABBATUM tamen commendatum est priori populo in otio corporaliter celebrandum, ut figura esset sanctificationis in requie Spiritus sancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationem per omnes priores dies, sed de solo sabbato dictum est: *Et sanctificavit Deus diem septimum.* Amant enim requiem sive piæ animæ, sive iniquæ; sed quæ perveniant ad illud quod amant, plurimæ nesciunt: nec aliquid appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quod animæ amoribus suis. Nam sicut corpus tamdiu nititur pondere, sive deorsum versus, sive sursum versus, donec ad locum quò nititur veniens conquiescat; pondus quippe olei si dimittatur in aëre, deorsum; si autem sub aquis, sursum nititur: sic animæ ad ea quæ amant, propterea nituntur, ut perveniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed non est in eis æterna requies; nec saltem diuturna; & propterea magis sordidant animam, & aggravant potius, ut sincerum ejus pondus, quo in superna fertur, impediatur. Cum ergo anima seipsa delectatur, nondum re incommutabili delectatur; & ideo adhuc superba

ba est, quia se pro summo habet, cum superior sit Deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia *Deus superbis resistit, Jac. 4. 6. humilibus autem dat gratiam.* Cum autem Deo delectatur, ibi veram, certam, æternam invenit requiem, quam in aliis quærebat, nec inveniebat. Proinde admonetur in Psalmo: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* *Psal. 36. 4.*

19. Quia ergo *caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, ideo sanctificatio in septimo die commemorata est, ubi requies commendatur. Quia verò nec benè operari possumus, nisi dono ejus adjuti, sicut dicit Apostolus: *Deus enim est qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona voluntate; nec requiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac vita gerimus, nisi ejus dono ad æternitatem sanctificati atque perfecti*; propterea de ipso Deo dicitur, quia *cum fecisset omnia opera valdè bona, septimo die requievit ab omnibus operibus suis, quæ fecit.* Futuram enim requiem significabat, quam post bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cum benè operamur, ipse dicitur operari in nobis, cujus munere benè operamur: ita cum requiescimus, ipse requiescere dicitur, quo donante requiescimus. *Rom. 5. 5. Phil. 2. 13. Gen. 1. 31 & c. 2. 2.*

20. HINC est quod etiam in tribus primis præceptis Decalogi quæ ad Deum pertinent, (cetera enim septem ad proximum pertinent, id est, ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet) tertium ibi de observatio- *Matth. 22. 40.*

^a Floriac. MSS. atque perfecti sabbati pervenerimus; propterea &c.

tione sabbati positum est : ut in primo præcepto Patrem intelligamus , ubi prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo ; non quia non habet imaginem Deus , sed quia nulla imago ejus coli debet , nisi illa quæ hoc est quod ipse ; nec ipsa pro illo sed cum illo. Et quia creatura mutabilis est , ac propterea dicitur *omnis creatura vanitati subjecta* , quoniam natura universi etiam in parte monstratur ; ne quisquam Filium Dei Verbum , per quod facta sunt omnia , putaret esse creaturam , sequitur aliud præceptum : *Non accipies in vanum nomen Domini Dei tui*. Spiritus autem sanctus , in quo nobis illa requies tribuitur , quam ubique amamus , sed nisi Deum amando , non invenimus , cum caritas ejus diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis , quia ^a sanctificavit Deus diem septimum , in quo requievit , tertio præcepto legis insinuat , quod scriptum est de observatione sabbati ; non ut jam in ista vita nos quiescere existimemus , sed ut omnia quæ benè operamur , non habeant intentionem , nisi in futuram requiem sempiternam. Memento enim maximè , quod jam supra commemoravi , quia *spe salvi facti sumus ; spes autem quæ videtur , non est spes*.

21. Ad ipsum autem ignem amoris nutriendum & ^b flandum quodammodo , quo tamquam pondere sursum vel introrsum referamur ad requiem , ista omnia pertinent , quæ no-

^a Editi , qui datus est nobis. Quia ergo sanctificavit. &c. sed concinnior lectio est interpunctione mutata , & sublata particula , ergo , quæ ab omnibus MSS. abest.

^b Sic in MSS. plurimis. At in editis habetur , & flandum.

nobis figuratè insinuantur : plùs enim movent , & accendunt amorem , quàm si nuda sine ulla sacramentorum similitudinibus ponerentur. Cujus rei causam difficile est dicere. Sed tamen ita se habet , ut aliquid per allegoricam significationem intimatum plùs moveat , plùs delectet , plùs honoretur , quàm si verbis propriis diceretur apertissimè. Credo quòd ipse animæ motus quamdiu rebus adhuc terrenis implicatur , pigriùs inflammatur : si verò feratur ad similitudines corporales , & inde referatur ad spiritalia , quæ illis similitudinibus figurantur , ipso quasi transitu vegetatur , & tamquam in facula ignis agitatus accenditur , & ardentiori dilectione rapitur ad quietem.

22. IDEOQUE inter omnia illa decem præcepta solùm ibi , quod de sabbato positum est , figuratè observandum præcipitur ; quam figuram nos intelligendam , non etiam per otium corporale celebrandam suscepimus. Cùm enim sabbato significetur spiritalis requies , de qua dictum est in Psalmo : *Vacate & videte , quoniam ego sum Deus ;* & quòd vocantur homines ab ipso Domino dicente : *Venite ad me omnes qui laboratis , & onerati estis , & ego vos reficiam : tollite jugum meum super vos , & discite à me , quia mitis sum & humilis corde , & invenietis requiem animabus vestris ;* cetera tamen ibi præcepta propriè , sicut præcepta sunt , sine ulla figurata significatione observamus. Nam & idola non colere manifestè didicimus ; & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri , & honorare patrem & matrem , & non mœchari , non occidere , non furari , non falsum testimonium dicere , non concupiscere uxorem proximi , non concupiscere ullam rem proximi , non figuratè aliud

Allegoriarum utilitas.

CAP. XII.

Psal. 45. 11.

Matth. 11. 28.

Exod. 20. 3. Deut. 5. 7.